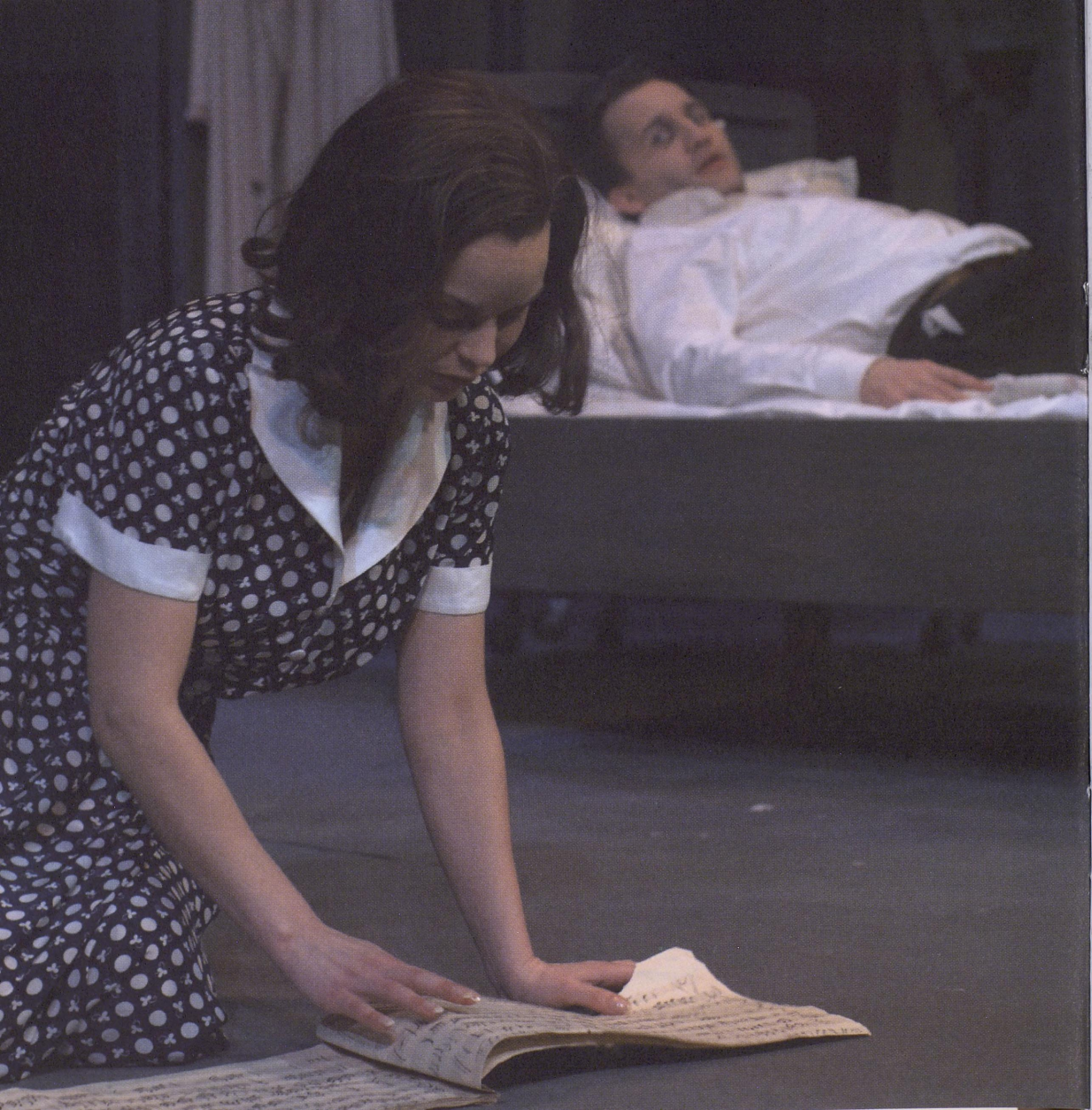

DEN NATIONALE SCENE

Lillelord

AV JOHAN BORGEN

Debutalbumet

MEDVIRKENDE

LILLELORD

Av:

Johan Borgen

Dramatisert av:

Morten Borgersen

Instruktør:

Morten Borgersen

Scenograf:

Olav Myrtnvedt

Kostymedesigner:

Ingrid Nylander

Lyddesigner:

Carl Mehl

Lysdesigner:

Torkel Skjærven

Maskør:

Mette Noodt

Koreografisk assistanse:

Geir Gundersen

Manuskosulenter:

Tom Remlov og

Finn Skårderud

Musikkosulenter:

Tom Harry Halvorsen og

Jan Kåre Hystad

Dramaturg:

Mari Moen

Regiassistent:

Thorleif Linhave Bamle

Med:

Wilfred Sagen:

Petter Width Kristiansen

Lillelord, som gutt:

Kristian Fluge Sævig/

Fredrik Rustad Johnsen

Susanna Sagen, hans mor:

Sissel Ingrid Tank-Nielsen

Onkel Martin, Susannas bror:

Sverre Røssummoen

Tante Valborg, hans kone:

Rhine Skaanes

Onkel Rene, Susannas bror:

Bjørn Sothberg

Tante Charlotte, hans kone:

Janny Hoff Brekke

Tante Kristine, Susannas svigerinne:

Marianne Nielsen

Lily, hushjelp:

Siren Jørgensen

En jøde:

Jan Martin Johnsen

Fru Frisaksen:

Rhine Skaanes

Miriam:

Agnes E. Kittelsen

Kitty, vertinne i nattklubben:

Rhine Skaanes

Egon, ansatt i nattklubben,

senere motstandsmann:

Jan Martin Johnsen

Adele, ansatt i nattklubben:

Janny Hoff Brekke

Haagen S, gjest i nattklubben:

Frode Winther

Forfatteren:

Bjørn Sothberg

Moritz, tysk offiser:

Frode Winther

Celine, Wilfreds og Moritz veninne:

Marianne Nielsen

Pike/Flyktning:

Nini Lykke Susanne Berge/

Emma Josephine Lennox

Statister:

Joe Henry Fjeldsbø

André Søfteland

Ole Sigurd Bødal

Tom Kenneth Aakenes

Ingrid Zwart

Alexandra Koren

Musikk:

Kronos Quartet "White Man Sleeps",

Fra Stanley Kubricks "Eyes Wide Shut",

Nicolo Paganini, solo violin Midori

Ellers musikk av Chopin, Eric Satie, m.fl.

Klavermusikk av Tom Harry Halvorsen

Inspisient:

Carl Mehl

Rekvisitør:

Eskil Saatvedt/ Ingrid Zwart

Sceneteknisk ansv.:

Anders Henne

Sufflør:

Astrid Myhren

Dekor og kostymer er produsert på

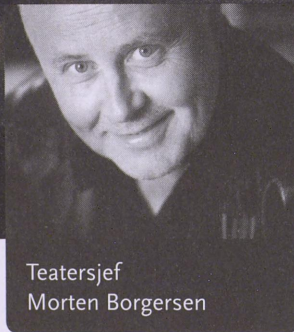
Den Nationale Scenes verksteder.

Nordiska Strakosch Teaterforlaget APS

URPREMIERE PÅ SMÅSCENEN

8. FEBRUAR 2006

Forestillingen varer ca. 3 t., inkl. pause.

Teatersjef
Morten Borgersen

Kjære publikum

Film blir teater og teater blir film. Billedkunst blir performance og dans. Bok blir tv og teater. Sjangergrensene er opphevet. Noen synes det er å blande kortene, at originalen mister noe og at sjangrene skal holde på med sitt og la hverandre ifred. Jeg tror derimot at dette beriker og inspirerer, nettopp det at vi låner av hverandre. Vi tiltrekkes av den gode historien i litteraturen, men vi fortolker og destillerer den. Vi forsøker ikke å gjenskape originalverkets kompleksitet. Litteratur som forelegg for teater gir nye muligheter for arbeidet med språkets bilder og med en annen type dramaturgi og komposisjon. Litteraturen gir et enormt bakteppe for arbeidet med

de temaer fra historien teatret velger ut, og fokuserer på. Fordi litteratur ofte bruker kaos, splittelse og det fragmentariske som form, påtvinger den oss nye formmuligheter. Hukommelsen registrerer, mens erindringen opplever. Hukommelse er som en fotograf, mens erindringen er som en billedkunstner. Den bevisste hukommelsen kan rekonstruere fortiden abstrakt, men et tilfeldig sanseintrykk kan sette i gang ufrivillig erindring. Slik er det også med Lillelords, eller Wilfred Sagens, reise gjennom sitt liv, på sporet av en tapt identitet. "Hele vår oppskrytne daglige angst, er bare en flukt fra møte med oss selv", sier Johan Borgen.

Morten Borgersen
teatersjef

SKUESPILLERE

JANNY HOFF BREKKE
er tante Charlotte/ Adele

Janny gikk ut fra Teaterhøgskolen i 1975 og har siden vært tilknyttet en rekke teatre, som Teatret Vårt i Molde, Oslo Nye Teater, Nationaltheatret, Teater Ibsen i Skien, Radio-teatret, samt div. TV- og filmproduksjoner. Men det var her i Bergen hun debuterte etter Teaterhøgskolen og blant stykkene hun har spilt i er *Herborg* av Johannes Heggland, 1976, *Hedda Gabler* av Henrik Ibsen 1978, *Glade dager* av Samuel Beckett 1992, *Et fandens fruentimmer* av Ludvig Holberg 1993, *Den siste amerikaner* av Arthur Miller 1995, *Utlendingen*

av Larry Shue 1998, sist *En svindler til besvær* av Aleksandr Ostrovskij 2001 og *Mein Kampf* av Georg Tabori 2004.

JAN MARTIN JOHNSEN
er Jøden/ Egon

Jan Martin gikk ut fra Statens Teaterhøgskole i 2002, har erfaring bl.a. fra Trøndelag Teater og hadde sin debut etter teaterskolen her på Den Nationale Scene i *Antigone* av Mats Kjelbye og Alexander Öberg 2002. Her har han også spilt bl.a. i *Baal* av Bertolt Brecht, *Gjøkeredet* av Dale Wasserman, *Ronja Røverdatter* av Astrid Lindgren, alle 2003, *En midsommernattsdrøm*

av William Shakespeare, *Don Ranudo* av Ludvig Holberg, *Putemannen* av Martin McDonagh, alle 2004, *Idioten* av Fjodor Dostojevskij, *Funny Girl* av Jule Styne og *Bob Merrill* og *Alice i Eventyrland* av Lewis Carroll, alle 2005.

SIREN JØRGENSEN
er Lily, hushjelp

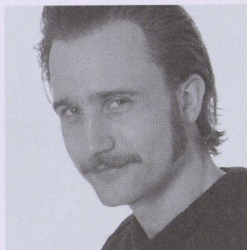
Siren gikk ut fra Statens Teaterhøgskole i 2002 og har siden vært ved Teatret Vårt i Molde. Her har hun spilt i stykker som *90-metersbakken*, *Ditt livs historie*, *Isslottet*, *norway.today* og *Trollspeilet*. Hun har også spilt i filmen *Play* i regi av John Sullivan. Her på teaterhuset på Engen så vi henne

første gang i *Alice i Eventyrland* av Lewis Carroll sist høst.

AGNES E. KITTELSEN
er Miriam

Agnes gikk ut fra Statens Teaterhøgskole i 2003 og har siden medvirket i flere film- og TV-produksjoner, som *Skolen* og *Brødrene Dal*, begge på NRK1. På Den Nationale Scene hadde hun sine første roller i *Don Ranudo* av Ludvig Holberg og *Pippi Langstrømpe* av Astrid Lindgren. I fjor spilte hun i Henrik Ibsens *Peer Gynt* i regi av Robert Wilson og, ikke minst, var hun *Alice i Eventyrland* av Lewis Carroll.

**PETTER WIDTH
KRISTIANSEN**
er Wilfred Sagen

Petter gikk ut fra Statens Teaterhøgskole i 1999, debuterte på Teater Ibsen samme år, har vært tilknyttet film-, senest *Himmelfall* av Gunnar Vikene 2002, og TV-produksjoner, bl.a. *Gåten Knut Hamsun* NRK1 1997, og ansatt ved Den Nationale Scene siden 2001. Her er han kjent fra bl.a. *Forvandlingen* av Franz Kafka, *Ondskapan* av Jan Gulliou, begge 2001, *De rettfærdige* av Albert Camus, *Renset* av Sarah Kane, *Baal* av Bertolt Brecht og *Gjøkeredet* av Dale Wasserman/ Ken Kesey, begge 2003, *Vildanden*

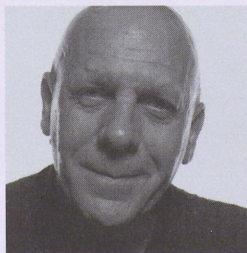
av Henrik Ibsen og *Putemannen* av Martin McDonagh, begge 2004. I fjor var Petter å se på Torshovteatret, i 3:8 *Limbo* av Jo Strømgren og i *Når vi døde våkner* av Henrik Ibsen på Rogaland Teater.

MARIANNE NIELSEN
er tante Kristine/ Celine

Marianne gikk ut fra Statens Teaterhøgskole i 1984, og har siden vært tilknyttet bl.a. Trøndelag Teater, Teatret Vårt, TV-, radio- og filmproduksjoner og ansatt ved Den Nationale Scene siden 1988. Hun er kjent fra et bredt repertoar, bl.a. fra *Anne Pedersdotter* av Hans

Wiers Jenssen 1990, *I morgen er jeg ikke her* av Amalie Skram/ Gunilla Berg 1996, *Tartuffe* av Moliere 1997, *Glass* av Ellen Francke 2000, *Seks personer søker en forfatter* av Luigi Pirandello, *Livet x 3* av Yasmina Reza, begge 2001, *Blod* av Lars Norén 2002, *I blanke messingen* av T. Mc Nally og D. Yazbeck 2003, *Ved Kattemyra* av Marina Carr, *Vildanden* av Henrik Ibsen og *Kameliadamen* av Alexandre Dumas d. y., alle 2004, *Idioten* av Fjodor Dostojevskij og *Draum om hausten* av Jon Fosse i 2005.

**SVERRE
RØSSUMMOEN**
er onkel Martin

Sverre gikk ut fra Statens Teaterhøgskole i 1975, har siden vært tilknyttet div. revy-, film-, TV-produksjoner og Den Nationale Scene. Her har han hatt sentrale roller i *Forviklinger* av Klaus Rifbjerg 1979, *Sunshine Boys* av Neil Simons 1983, *Livet med Marilyn* av Knut Faldbakken 1987 og *Cirkus* av Pavel Kohout 1990. Han er kjent fra *En folkefiende* av Henrik Ibsen 2001, *Festen* av Vinterberg, Rukov, Hr. Hansen, *Kiss Me, Kate* av Cole Porter, begge 2002, *Det kalde hjertet* av Astrid Saalbach, *Gjøkeredet* av Dale Wassermann, *Ronja Røverdatter* av Astrid Lindgren, alle 2003, *Sugar* av Jules Styne, *Vildanden* av Henrik Ibsen og *Putemannen* av Martin McDonagh, alle 2004, *Idioten* av Fjodor Dostojevskij og *Alice i Eventyrland* av Lewis Carroll, begge 2005.

RHINE SKAANES

er tante Valborg/
Fru Frisaksen/ Kitty

Rhine er utdannet ved elevskolen ved Trøndelag Teater og kom derfra til Den Nationale Scene i 1967. Hun har også en periode vært ved Sogn og Fjordane Teater. På Bergensscenen er hun kjent for en rekke roller, bl.a. fra *Hiroshima, min elskede* av Marguerite Duras 1989, *Hellemyrsfolket* av Amalie Skram og Gunnar Staalesen 1992, *My fair lady* av Lerner og Loewe 1996 og Håvard Rems triologi *Miriam's beretning - Jule-evangeliet* 1999, *Maria Magdalena - Jesu virke* 2001 og *Jesu mor* -

Påskeevangeliet 2002. Hun er de siste årene kjent fra *Et vintereventyr* av William Shakespeare 2002, 1900 av Gunnar Staalesen 2002-03, *Baal* av Bertolt Brecht 2003, *Ved Kattemyra* av Marina Carr og *Sugar* av Jules Styne, begge 2004 og Henrik Ibsens *Peer Gynt* i 2005.

BJØRN SOTHBERG

er onkel Rene/
Forfatteren

Bjørn har vært tilknyttet bl.a. Trøndelag Teater, Det Norske Teatret og vært ansatt ved Den Nationale Scene - sist fra 2001. Bjørn har hatt større oppgaver i Ibsens *Kongsemnerne*, *Hedda Gabler*, *En folkefiende*

og *Brand* og Shakespeare's *Like for like*, *Helligtrekongersaften*, *Kjøpmannen i Venedig* og *Romeo og Julie*. Bjørn er kjent fra et bredt repertoar her på teatret, fra Slavomir Mrozek's *Tango* 1966 og Tennessee Williams *Glassmenasjeriet* 1967 til Holbergs *Den Stundesløse* 1963 og Molières *Don Juan* 1972, Ronalds Harwoods *Dirigenten* 1996 og i musikkteater som Strauss' *Flaggermusen* og Brecht og Weills *Tolvskillingsoperaen* 1980. De siste årene kjenner vi Bjørn fra roller i bl.a. Henrik Ibsens *En folkefiende*, 2001, Vinterberg/ Rukov/ Hansens *Festen*, Porter og Spewacks *Kiss Me*, *Kate*, 2002, Dale Wassermanns *Gjøkeredet* 2003, *Mein Kampf* av Georg Tabori og *Kameliadamen* av Alexandre Dumas d. y., begge 2004 og *Funny Girl* av Jules Styne i

2005. Sist høst gjorde Bjørn stor suksess i rollen som ordfører i musikalen *Ei ny tid* i Steinkjer.

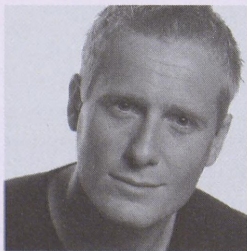

SISEL INGRI TANK-NIELSEN

er Susanna, moren

Sissel Ingri gikk ut fra Statens Teaterhøgskole i 1978 og har siden vært tilknyttet Den Nationale Scene. Hun har også arbeidet ved bl.a. Rogaland Teater og Fjernsynsteatret. Her på Bergensscenen er hun kjent fra stykker som *Tolvskillingsoperaen* av Bertolt Brecht og Kurt Weill 1980, *Stormen* av William Shakespeare 1982, *Nora Scheherazades drømte liv* av Mia Törnqvist 1997,

Anne Franks dagbok av Goodrich og Hoekett 1998, *Seks personer søker en forfatter* av Luigi Pirandello, *En folkefiende* av Henrik Ibsen, begge 2001, 1900 av Gunnar Staalesen 2002-03, *Baal* av Bertolt Brecht, *Gjøkeredet* av Dale Wasserman, begge 2003, *En midtsommer-nattsdrøm* av William Shakespeare, 2004 og *Alice i Eventyrland* av Lewis Carroll i 2005.

FRODE WINTHER
er Haagen/ Moritz

Frode er utdannet ved ArtsEd School of Acting i London, hvor han gikk ut i 2000. Han har vært tilknyttet Oslo Nye Teater, Riksteatret og

Hålogaland Teater hvor han var engasjert i tre år. Blant oppsetningene han har medvirket i tidligere er *Anne Franks dagbok* 2001, *Tre søstre* av Anton Tsjekhov, *Vildanden* av Henrik Ibsen og *Spellemann på taket*, alle 2002, *Gagaringata* av Gregory Burke og *Karlson på taket*, begge 2003, *Lenger vekk enn alt* av Zinnie Harris 2004. Han har også medvirket i div. film-, radio- og TV-produksjoner, bl.a. dramaserien *Lekestue* på NRK. Her på Den Nationale Scene kjenner vi ham fra Ludvig Holbergs *Don Ranudo*, *Kameliadamen* av Alexandre Dumas d. y., *Peer Gynt* av Henrik Ibsen og *Alice i Eventyrland* av Lewis Carroll.

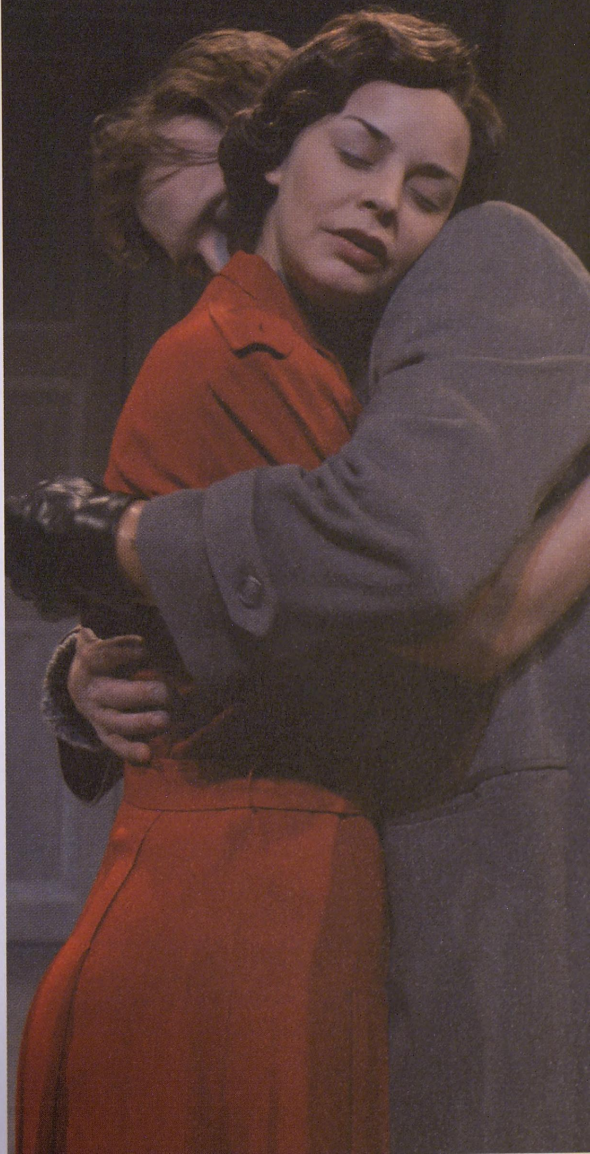

Til venstre:
Marianne Nielsen som tante Kristine
og Fredrik Rustad Johnsen som
Lillelord.

Til høyre:
Agnes E. Kittelsen som Miriam og
Petter Width Kristiansen som
Wilfred Lillelord Sagen.

Under:
Sissel Ingrid Tank-Nielsen som
Lillelords mor og Sverre
Røssummoen som onkel Martin.

BRÅMODEN OG UMODEN

De tre romanene om *Lillelord* er en stor fortelling – og nå også en teaterfortelling – om fortapelse og selvmord. Frelsen uteblir.

Lillelord selv, den talentfulle Wilfred Sagen, er blant mye annet et umoralsk menneske. Men fordi Johan Borgen inviterer oss til sin psykologiske litteratur, hvor han jakter på selve menneskefølelsen, og hvordan et sinn blir til og hvordan det skifter, blir vi ivrige på å forstå mer av mennesket. Vi blir medfølelse med den skadete og skadelige, og vi tenker: Stakkars gutt. Stakkars mann.

Wilfred er en som strever etter å bli *seg selv*. Johan Borgen er i dette romanverket intenst opptatt av *identitet*. Og dermed foregriper han temaer som for oss blir stadig mer aktuelle. Identitetsproblematikken kan presiseres som en serie spørsmål som filosofisk er utfordrende. Som personlig psykologi kan de være langt mer enn utfordrende, regelrett smertefulle: Hvem er jeg, og hva er et *jeg*? Er identiteten fast eller flytende? Wilfred kunne spørre: Er jeg meg, eller er jeg bare rollelisten i et skuespill som til forveksling minner meg om meg selv? Er jeg god eller ond? Er jeg sann eller falsk? Og henger jeg egentlig sammen?

Wilfred Sagen er et splittet menneske. Og han lider sterkt av det. De tre bøkene om Lillelord er antidannelseslitteratur. Wilfred begynner som et talent-rikt og forkjælt barn som mange har forhåpninger til og gode drømmer om. Men han ender som en stripet nordmann som setter seg en kule for pannen rett før tyskerne kapitulerer i 1945. Han blir på et vis mer og mer udannet – i psykologisk forstand. Han går psykisk og moralsk i oppløsning. Dette utløser et begjær etter å forstå? Eller med Borgen selv: Har vi

ham nå? Mye er sikkert fattbart. Jeg forsøker meg med noen beskrivelser og fortolkninger.

Vi blir til gjennom dem vi møter. De første møtene finner sted uten at vi selv er til stede. En far blander sine gener med en mor. Den som senere blir født, kan ha hatt genetisk flaks eller uflaks. Det er mye vi ikke rår over, men som likevel former oss. Etter at vi er født, møtes vi i fysisk og psykologisk forstand. Vi formes av våre forbindelser.

Selvmoderen Wilfred er sønn av en selvmorder. Kristendommen har sin arvesynd. Men psykologien har også sin verdslige versjon av det samme, riktignok har den langt fra samme karakter av å være en forhåndsdømt skjebne. Vi arver psykologisk våre foreldre, enten ved å gjenta dem, eller ved demonstrativt å forsøke å la være å gjenta dem. Uansett er det dem som preger oss. Wilfreds far var et ideelt menneske: Talentfull, vellykket, forførende, dyrket og elsket. Men han ga opp. Faren hadde ikke sans for livets mening og vitalitet, men desto større sans for risiko, kjedsomhet og ødeleggelse. Fra en sønns ståsted, når han blir voksen og våger å slippe barnets idealisering av faren, ser han at dette er for egoistisk og lettvinnt.

Lillelord har en tvangstanke om at alle barn faller. De blir forrådt og faller, og de må gripes av hender som er til det. Wilfreds urminne er faren som kaster ham opp i luften. Faren får ham til å fly. Men faren får ham også til å falle. Fallet blir voldsomt fordi faren ikke lenger er der til å ta imot ham. Wilfred flyr høyt med sine talenter, men han flyr angstfylt over en avgrunn.

Hva blir moren uten faren? I fraværet av ham lukker hun seg bekvemmelig omkring seg selv, inne i sin hjelpeløshet og sin livsfjerne borgerlighet. Hun elsker

sin sønn. Men hennes kjærlighet er som varm luft. Hun har ingen fasthet, ingen tydelighet, og ingen forankring som et barn kan lene seg mot. Å forkjæle sitt barn er ikke det samme som å hjelpe det å vokse opp.

Sønnen som vokser opp med det dobbelte fraværet – av en ideell far som svek, og en mor som er fraværende i sitt nærvær – utvikler seg over evne. Han blir bråmoden. Men den bråmodne er ofte også umoden. Det er to sider av samme sak. Wilfred er i utakt med seg selv.

Wilfred er følsom og forstår hva andre ønsker seg. Han forstiller seg, og høster av dette. Men han rammes av den forakten som oppstår av at alle så villig lar seg lure. Forakten for andre blir raskt til forakten for seg selv. Wilfreds konflikt kan beskrives som en spenning mellom *det sanne* og *det falske*.

Det falske selvet handler om at barnet forsyner seg selv. Gjennom evner, talenter og tilpasning skaffer det seg oppmerksomhet, ros og bekreftelser. Men en slik overtillpasning er en skjør og utmattende selvforsyning. Den oppstår gjerne i fraværet av de voksnes bekræftende tilstedeværelse. Det falske selvet er en tilpasningsstrategi i møtet med en mangel. Den virker ofte på kort sikt. Men i lengden er det risiko for å kjenne tomhet og savn. Dette er til forskjell fra *det sanne selvet*, som kan beskrives som selve livsfornemmelsen og følelsen av vitalitet.

Det brister til sist for tenårings Wilfred. Han blir stum. Hans nevrotiske symptom er overtydelig med sin tilbaketrekning fra de andre. Så blir han sendt til en banebrytende sjelelege i Wien. *Dr. Freud, I pre-*

sume. Johan Borgen gir således en referanse til psykoanalysen som en del av det tankegods som preget hans kulturelle og politiske radikalitet.

Etter pubertetskrisen lever Wilfred med sin splittelse. Men langsomt fortærer den ham. Hans følsomhet for livet nærer hans kunstneriske talent. Han nærmer seg noe originalt. Dette originale er riktignok en brutalt sann avsløring av noe vondt, et skremmende svermeri for det deformerte. Men han evner ikke selv å gi seg selv anerkjennelsen for det genuine han skaper. Han opplever i stedet seg selv som den falske, kopisten og etterplaprerer.

Wilfred svikter menneskene rundt seg. Men ved å ikke anerkjenne seg selv, svikter han også seg selv. Og han svikter sin egen sorg. I stedet for å ta sorgen inn over seg, tar han den ut. Han agerer. Den som er splittet og ikke finner en helhet i det som er godt, kan søke en hel opplevelse i det som er vondt. Det vonde kommer ofte lettere til oss. Den helheten Wilfred har savnet, finner han i ødeleggelsen. Han som føler seg forrådet, forråder andre. Han som ikke når seg selv, oppsøker det farlige og forbudte, og sørger for at det blir andre som nå jakter på ham. Han som ikke finner ro i seg selv, sørger for å bli en forfulgt som ikke kan søke ro.

Og Wilfred går løs på sin egen kropp. Han smiler når hånden hans blir deformert. Han kaster seg ut i kloakken og selvfornedrelsen. Han føler seg skadet, og han påfører seg selv skade. Han får utside til å stemme med innside. Det virker jo logisk. Og fordi smerten er sterk og altoppslukende, kan også den minne om en hel følelse. Den fysiske smertens paradoksale karakter er at den kan være følelsesmessig smertelin-

drende, ved å ta oppmerksomheten bort fra det det egentlig gjelder.

Johan Borgens psykologiske litteratur kan gi oss forståelser til det plagsomt aktuelle fenomenet at unge mennesker i dag går løs på seg selv med sakser og kniver. Og den som på denne måten kretser omkring seg selv og sin egen kropp, holder de andre unna. Wilfred er ensom, og gjør seg enda mer ensom. Miriams kjærlighet kunne ha hjulpet ham, men selvforakten og skylden står i veien.

Wilfred har ingen ambisjoner, men han har sterke lengsler. Hans store lengsel har fått et navn: Nobiskro. Nobiskro er barndommens uskyld. Det er tiden for fallet. I møtet med Lillelord kan vi tenke: Stakkars ham. Det er en slik medfølelse – med seg selv og andre – han ikke evnet. Lillelord fikk både for mye og for lite. Og vi – både som kultur og som individer; barn, foreldre og kjærester – strever også med å finne balansen mellom for mye og for lite, mellom fast og utflytende.

Lillelord er ett av de aller største psykologiske verk i moderne norsk litteratur. Og nå på scenen.

Finn Skårderud

*Finn Skårderud er
psykiater og professor
i helse- og sosialfag.*

*Janny Hoff Brekke
som Adele.*

Til venstre:
Petter Width Kristiansen
som Wilfred Lillelord
Sagen, Siren Jørgensen
som hushjelpen Lily og
Sissel Ingrid Tank-Nielsen
som Lillelords mor.

Nede til høyre:
Petter Width Kristiansen
som Wilfred Lillelord
Sagen og Bjørn Sothberg
som onkel Rene.

JOHAN BORGEN

Johan Borgen (1902–1979) var noe av en publikumsyndling med sin brede innsats i kulturlivet, og Lillelordtrilogien regnes som et av hovedverkene i etterkrigstidens norske prosadiktning.

Johan Borgen ble født i Kristiania den 28. april 1902, som den yngste av fire sønner i en velstående advokatfamilie – med landsted og stuepiker og overdådige middager. Borgen og brødrene hans gikk på privatskole. Det var altså et konservativt miljø han kom fra, men Borgen utviklet snart mer radikale ideer, uten at dette førte til noe brudd eller større problemer med familien. Borgen husket sin barndom som idyllisk, og i forfatterskapet står barndommen gjerne for en tapt idyll og uskyldstid.

Etter artium gikk Borgen inn i en deltidsjobb i det radikale Dagbladet i stedet for å studere videre. Han la snart journalistvirksomheten på hyllen for å følge forfatterdrømmen, og den første boka kom

allerede i 1925, novellesamlingen *Mot mørket*. I 1926 vendte han imidlertid tilbake til avisverdenen som journalist i Morgenbladet, og fra 1930–41 jobbet han på heltid i Dagbladet og startet der sin kjente Mumle Gåsegg-spalte, med ironiske og satiriske petikkåserier. Gjennom den unngikk han en stund sensuren under krigen, men i 1941 ble han arrestert av tyskerne og sendt til fangeleiren Grini. Dette forteller han om i boka *Dager på Grini*.

I perioden 1947–59 arbeidet han som sceneinstruktør i Oslo og flere andre byer, og han instruerte over førti forestillinger. I denne perioden var han også en kort tid litteratur- og teaterkritiker i kommunist-avisen Friheten, og han var med i Orientering fra starten i 1953. Fra 1954–59 var han redaktør i tidsskriftet Vinduet, der han særlig arbeidet for å skape interesse for utenlandsk litteratur.

Borgen gjorde også radioen til sitt medium på 50-tallet. Han ble mye brukt som kåsør og han var fast gjest i Søndagsposten. Den største radiosuksessen var

imidlertid kåseriene om *Barndommens rike*, som gikk våren 1965 og ble utgitt i bokform på høsten. Da Borgen fikk et virkelig gjennombrudd som forfatter med *Lillelord* i 1955, hadde han allerede utgitt seks romaner, fem novellesamlinger, seks skuespill og dessuten sakprosa. For *Lillelord* fikk han kritikerprisen, og den ble etter hvert oversatt til flere språk. *De mørke kilder* og *Vi har ham nå* kom ut i de to neste årene. Disse tre bøkene utgjør Lillelordtrilogien og regnes som Borgens beste verk, men det er novelleforfatter han først og fremst er. Han ga ut ni novellesamlinger med stor variasjon i form og tematikk, men det er kanskje barndomsskildringene som settes høyest. En av hans mest kjente noveller er *Elsk meg bort fra min bristende barndom*, som også ga ham førsteprisen (delt) i en internasjonal novellekonkurranse i The New York Herald Tribune i 1961. Borgen fikk Nordisk Råds litteraturpris i 1967.

Fra Gyldendal Forlag

JOHAN BORGEN – UTGIVELSER I UTVALG

ROMANER

Når alt kommer til alt	1934
Lille dommedag (under pseud Jørgen Hattemaker)	1935
Ingen sommer. 1946 (svensk utg.)	1944
Kjærlighetsstien	1946
Jenny og påfuglen	1949
Lillelord	1955
De mørke kilder	1956
Vi har ham nå	1957
Jeg	1958
Sorry boy (under pseud. Ola Ullern)	1961
Blåtind	1954
Den røde tåken	1967
Den store havfrue	1973
Min arm, min tarm	1972
Eksempler	1974

NOVELLER

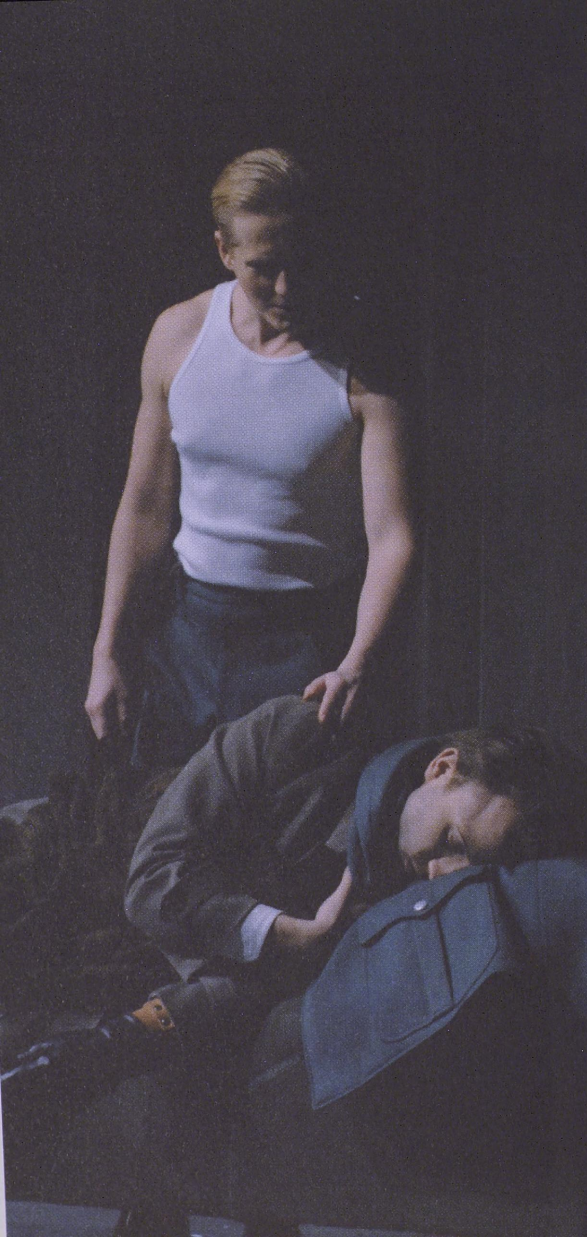
Mot mørket	1925
Barnesinn	1937
Hvetebrødsdager	1948
Noveller om kjærlighet	1952
Natt og dag	1954
Nye noveller	1965
Trær alene i skogen	1969
Lykke til	1974
I dette rom	1975
Noveller i utvalg	1936–1961

SKUESPILL

Kontorchef Lie	1936
Høit var du elsket	1937
Mens vi venter	1938
Andersens	1940
Akvariet	1947
Vikinger Eventyr	1949
Frigrjøringsdag	1963

LIVSMINNE

Dager på Grini	1945
Innbilningens verden	1960

Frode Winther som den tyske offiseren Mauritz og Petter Width Kristiansen som Wilfred Lillelord Sagen.

DET HEMMELIGE STEDET

“Har ikke alle mennesker et hemmelig sted?”, spurte Johan Borgen i essaysamlingen *Innbilningens verden* i 1960. Det var ikke et geografisk område han hadde i tankene, men et sted, et rom i tankene, der mennesker i korte glimt er i nærkontakt noe som bare tilhører dem selv, en opprinnelig autentisk og uberørt kjerne, minnet om en tapt ur-identitet.

Veiene som fører frem til dette stedet, eller fornemmelsen av det, kan være mange, “det kan være en lukt, en lysbrytning, en sti, en gatestump, eller en kombinasjon av for eksempel lysbrytningen i et utstillingsvindu og en hvinende bilbremse pluss duften av brent kaffe”, antydte Borgen. Man lengter og higer dit, men man finner og eier det aldri mer enn i korte øyeblikk. I det sekundet man er i ferd med å favne og forstå hva det er, “så var det splintret, nettopp som det ble til.” Bare minnet om minnet står tilbake. Minnet om det ideale skue?

Wilfred Sagen i *Lillelord* spør aldri høyt: “Hvor var jeg, som mig selv, som den hele, den sande?”, slik Peer Gynt gjør det ved siste korsvei, når han ligger med hodet i Solveigs fang. Men selv om Wilfred ikke uttaler disse ordene, er hele livet hans preget av en smertefull søken etter nettopp sann identitet – etter

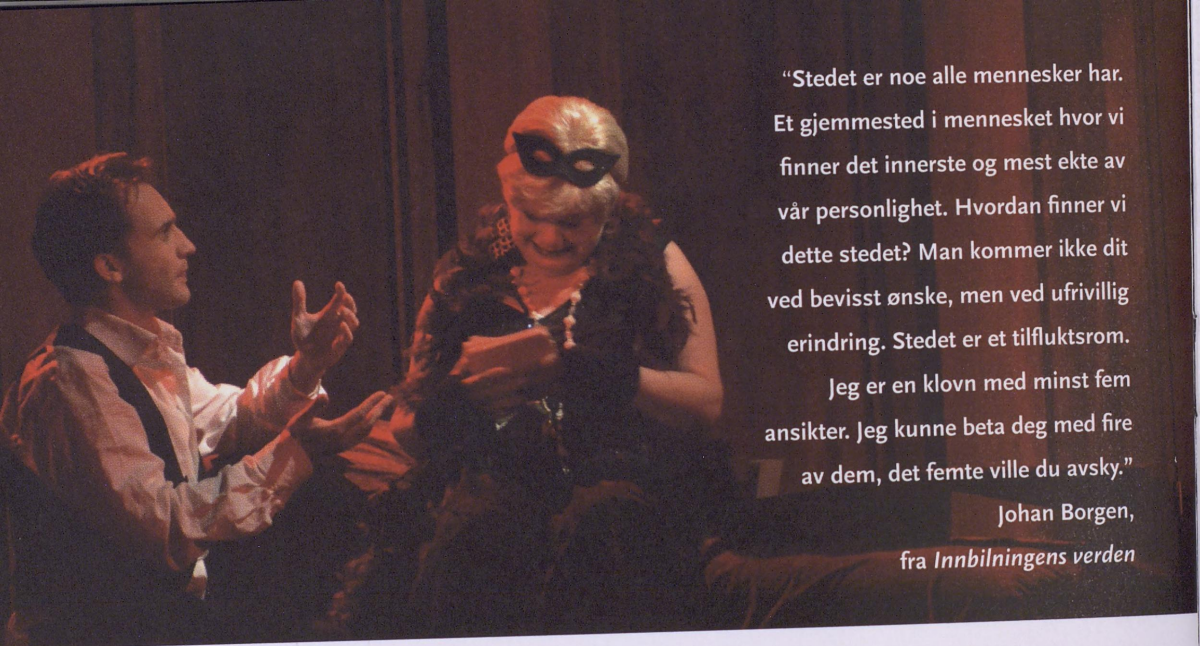
et liv, der han ikke må spille roller. Det er en kjensgjerning at vi lever i en iscenesatt tid, og det er ikke bare en av verdenslitteraturens største helter som må erkjenne at "all verden er en scene"... På mange måter representerer Wilfred Sagen prototypen på et fremmedgjort nåtidsmenneske i sin søken etter autentisitet; han er et moderne dobbeltmenneske, som leter etter noe udefinerbart han aldri finner.

Som barn og voksen lever Lillelord – senere Wilfred - et dobbeltliv. Han er som en kameleon som skifter farge etter omgivelsene; en tilpasningskunstner av stort format. Han sjonglerer med forventningene fra omverdenen og konstituerer seg på nytt, alt etter hvilken rolle det forventes at han skal oppfylle og hvilken rolle han selv foretrekker å spille. Under den tilsynelatende kalkulerende bruken av forskjellige masker, ligger det paradoksalt nok på en og samme tid en fortvilet følelse av å ikke være noen - å ikke ha noen egen identitet - og en megalomansk trang etter å utvikle sitt eget potensial; etter å finne inngangen til det "hemmelige stedet" Borgen snakker om i *Innbilningens verden*?

Identitet – og identitetsproblematikken er kjernebegreper i Borgens verk. Hva er identitet? Hva vil det si å være et menneske? Borgen mente at alle mennesker har et dypt behov "*for å bli en annen, noe riktigere, noe av det alle tilfældighetene har brakt oss bort ifra. Bli en slags egentlighet av oss selv.*" I essaysamlingen *Innbilningens verden* som ansees å være en nøkkeltekst til å forstå forfatterskapet hans, står begrepet "egentlighet" sentralt. Her sammenligner Borgen identiteten med et tilfluktsrom, som vi stadig flykter tilbake til. Det vil til daglig oppfatter som vår identitet, er ikke vår egentlige og sanne identitet, men noe vi har lagt oss til av praktiske årsaker, noe vi har stengt oss inne i, et slags rolleregister vi tyr til alt etter hva

som tjener oss i ulike situasjoner. Tilfluktsrommet er altså den konstruerte identiteten vi har utstyrt oss med. Selv om vi har søkt tilflukt der, lengter vi etter å gå ut av dette tilfluktsrommet og å finne tilbake til vår "egentlighet", etter vårt opprinnelige "jeg", slik at vi skal komme bort i fra følelsen av å leve ved siden av oss selv og av å ikke være ekte.

Men hvordan skal man forstå noe om den man er eller den man ikke kunne være? Hvordan skal man få øye på et mønster i kaoset som er blitt ens fremtoning? Det er jo først når man får overblikket, at man øyner sammenhengen? Og kan stå til regnskap for seg selv? Wilfred finner landet "Nobiskro". Og der ser han ting som gjør at han forstår hvem og hva han er. Det merkelige stedet "Nobiskro" forekommer flere steder i Borgens verk. I romanen *Jeg* (1959) defineres det på følgende måte: "Et begrep fra reformasjonen i Norden – et sted hvor mennesker ferdes mellom liv og død i en slags langstrakt karikatur av livet". Det var i den danske historikeren Troels Frederik Troels-Lunds verk "Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede" (1879/1901) Borgen støtte på begrepet "Nobiskro" første gang. Her skildres det hvordan den nordiske folkebevissthet med skjærsilden som forbilde skapte et fjert oppholdssted for de døde. I hedensk tid hadde man i folketroen plassert de døde i gravhøydene, men med kristendommens innførsel forestilte man seg at de døde tok bolig inne i kirken. Der møttes de i sin skyggetilværelse om natten, fylte kirkebenkene og festet med musikk og tente lys. Om dagen sov de. Men med Lutherdommens innførsel mistet skjærsilden sin betydning og kraft, og det ble også mindre hyggelig for de døde inne i kirken, fordi kirken stod tom fra søndag til søndag. De døde ble sinte, og søkte ut av kirken for å hevne seg på de levende. Verken salmebok eller kors på brystet hjalp i lengden. Slik oppsto stedet "Nobiskro" i folketroen,

“Stedet er noe alle mennesker har. Et gjemmedsted i mennesket hvor vi finner det innerste og mest ekte av vår personlighet. Hvordan finner vi dette stedet? Man kommer ikke dit ved bevisst ønske, men ved ufrivillig erindring. Stedet er et tilfluktsrom.

Jeg er en klovn med minst fem ansikter. Jeg kunne beta deg med fire av dem, det femte ville du avsky.”

Johan Borgen,
fra *Innbilningens verden*

som et vern mot de døde plageåndene, som enda ikke hadde tatt fast bolig i Paradis eller i den dunkle avgrunnen. Nobrisko beskrives ikke som et behagelig sted. “Der var klamt, kaldt, kedeligt, og der var intet ordentlig at faa at leve af, en uhyggelig, langstrakt, nordisk Taagedag. Men man kunde ikke komme bort derfra. Sjælen holdtes fast som en gældbunden, slap ikke du, førend den havde betalt sin Skyldighed.” Andre overlevering av begrepet “Nobiskro” går ut på at det dreier seg om en kro, et skjenkested ved grensen, en grense i bokstavelig eller i overført betydning. Et slags Limboland eller purgatorium. Når Wilfred i *Lillelord* sier at han har funnet “Nobiskro. Landet jeg har lengtet etter” symboliserer dette stedet en mental grense, et indre rom, der han for første gang i sin ytterste konsekvens stilles ansikt til ansikt med sine livsgjæringer. Her dukker mennesker han har møtt og ting han har opplevd i forandret og

forstørret form på hans egen indre netthinne i form av minner som smelter sammen med minner. Wilfred går inn i minnene og gjennomlever livet sitt en andre gang.

“Om vi vil treffe os selv noen gang – alt det glemte og mer enn glemte? Det som erindres bak erindringen inn til den risikable kjerne? Vil vi komme til stedet”, spurte Borgen. Svaret hans lød: “En ufornuftig tanke. Området er avsperrret med en mur av sund fornuft, vokter av sannsynligheten med draget sverd. Inn til den ante kjernen fører bare små gløtt av stier – og så er de borte. Da fornemmer vi isteden et skilt: “Må ikke betredes”.”

Mari Moen
dramaturg

MORTEN BORGENSEN
er instruktør

Morten Borgersen er teatersjef ved Den Nationale Scene. Han har tidligere vært teatersjef ved Teater Ibsen i Skien og Teatret Vårt i Molde. Som instruktør har han gjort seg bemerket med en rekke oppsetninger siden debuten for 20 år siden, i 1986, blant annet dramatisering og regi av *Lasso rundt fru Luna* av Agnar Mykle på Teatret Vårt, *Helligtrekongersaften* av Shakespeare på TeaterIbsen, dramatisering og regi av *Skammen* av Bergljot Hobæk Haff på Nationaltheatret og *John Gabriel Borkman* av Ibsen på Det Norske Teatret. På Den Nationale Scene kjenner vi hans instruktørarbeid bl.a. fra *Victoria* av Knut Hamsun 1993, *Maskespill/1900: Maskefall* av Gunnar Staalesen 2002-2003, *Jenta i sofaen* av Jon Fosse 2003, *Mein*

Kampf av George Tabori og *Don Ranudo eller Hovmot står for fall* av Holberg i 2004, samt *Året Michelsen* av Erling Gjelsvik i samarbeid med Bergen Filharmoniske Orkester i 2005.

OLAV MYRTVEDT
er scenograf

Olav Myrtvedt har arbeidet som scenograf innen både teater og dans de siste ti årene. Han har samarbeidet tett med regissørene Kai Johnsen og Alexander Mørk- Eidem og koreografen Ingun Bjørnsgaard. Myrtvedt er kjent for sine mange oppgaver med Jon Fosse-oppsetninger, som *Namnet* på Den Nationale Scene, *Natta syng sine songar* på Rogaland Teater og *Draum om hausten* på Nationaltheatret. I 2003 representerte han Norge på quadriennalen i Praha med scenografiene til *Namnet*,

Natta syng sine songar og *Sonen*. På Nationaltheatret har han gjort scenografien til bl.a. *Brødrene Løvhjerte* i 2002 og *En sporvogn til begjær* i 2003 og Shakespeares *En midtsommernattsdrøm* på Stockholm Stadsteater denne vinteren. Her på teaterhuset på Engen kjenner ham sist fra Fosses *Jenta i sofaen* i 2003 og Taboris *Mein Kampf* i 2004. Myrtvedt er også scenograf og kostyme-designer for denne sesongens *Den Stundesløse* på Store Scene.

INGRID NYLANDER
er kostymedesigner

Ingrid Nylander er utdannet ved Statens Håndverks- og Kunstindustriskole, hvor hun gikk ut i 1991. Hun har siden arbeidet ved flere av landets teatre og er også kjent for kostymedesignet i filmen *Jakten på nyre-*

steinen i 1994. Nylander har hatt oppgaver ved bl.a. *Den Gjerrige* i 1997 og *Mesteren og Margarita* i 2004 ved Rogaland Teater, *En sporvogn til begjær* i 2003 og *Brødrene Løvhjerte* i 2004 på Nationaltheatret, *Jeppe på Bjerget* i 1999 og *Antons Villfaring* på Det Norske Teatret og *Ann-Magritt* av Johan Falkberget på Trøndelag Teater i 2004. Her kjenner vi henne fra *Romeo og Julie* i 1999, *Kong Lear* 2000, *Påske* av August Strindberg i 2001, *Gjøkeredet* av Dale Wasserman/ Ken Kesey i 2003 og *Alice i Eventyrland* i 2005. I 2004 mottok Nylander Heddaprisen for sitt arbeid som kostymedesigner på forestillingen *La Cage aux Folles* på Oslo Nye Teater.

24030

Depotbiblioteket

06sd 24 030

Program nr. 2/ 2006
kr. 30,-

A/S Den Nationale Scene
Pb. 78 Sentrum
5803 BERGEN
Telefon: 55 54 97 00
www.dns.no

Ansvarlig utgiver:
Morten Borgersen
Redaktør:
Bente Aae
Foto:
Thor Brødreskift
Grafisk utforming:
Tibe Republic

vesten
HISTORISKE HOTELL

DNS

www.dns.no